

- Hynynen, L., Nylén, T., Hirvensalo, V., Lammi, P. & Muukkonen, P. (2022) Maantieteen opettajien näkemyksiä geomediasta ja geomediaopetuksesta. *Terra* 134(4) 241–252. <https://doi.org/10.30677/terra.120326>
- Lambert, D. (2017) Powerful disciplinary knowledge and curriculum futures. Teoksessa Pyry, N., Tainio, L., Juuti, K., Vasquez, R. & Paananen, M. (toim.) *Changing subjects, changing pedagogies: Diversities in school and education*, 14–31. Suomen ainedidaktinen tutkimusseura, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/231202>
- Lammi, P., & Cantell, H. (2019) Uutismedia ja paikannimistö maantieteen opetuksessa. *Terra* 131(1) 3–19. <<https://terra.journal.fi/article/view/77198>> 2.6.2023.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Määräykset ja ohjeet 2015:48. Opetushallitus, Helsinki. <<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/lukion-opetussuunnitelman-perusteet-2015>> 2.6.2023.
- Muukkonen, P., Hynynen, L., Jäntti, L. & Lammppi, P. (2022) Geomedia on keskeinen osa maantieteen opetusta, mutta miksi ja mitä se on? *Terra* 134(3), 191–193. <<https://terra.journal.fi/article/view/121685>> 2.6.2023.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Opetushallitus, Helsinki. <<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/>>
- perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet/ 2.6.2023.
- Pyry, N. (2014) Learning with the city via enchantment: photo-walks as creative encounters. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 37(1) 102–115. <https://doi.org/10.1080/01596306.2014.929841>
- Tani, S. (2017) Maantieteen opetuksen haasteita: digitalisaatio, opetuksen eheyttäminen ja opettajan roolin murros. *Terra* 129(4) 211–222 <<https://terra.journal.fi/article/view/107192>> 2.6.2023.
- Virranmäki, E., Valta-Hulkkonen, K. & Rusanen, J. (2019) Powerful knowledge and the significance of teaching geography for in-service upper secondary teachers: a case study from Northern Finland. *International Research in Geographical and Environmental Education* 28(2) 103–117. <http://dx.doi.org/10.1080/10382046.2018.1561637>
- Vogler, R. & Hennig, S. (2013) Providing geomeia skills beyond (post)secondary education. *GI Forum* 1, 317–327. <https://doi.org/10.1553/giscience2013s317>

LAURA HYNYNEN, MARKUS JYLHÄ,
PANU LAMMI, TUA NYLÉN &
PETTERI MUUKKONEN
*Geotieteiden ja maantieteen osasto,
Helsingin yliopisto*

Havainnointia maantieteen maisteriohjelman uudistamisprosessista

Yliopistossa koulutusohjelmien opetussuunnitelmat ovat kuvauksia yliopiston opetuksen järjestämisestä. Tyypillisesti niissä määritellään yleinen tutkintorakenne ja mahdolliset opintosuunnat sekä opintokokonaisuuksien ja opintojaksojen osaamistavoitteet, sisällöt, laajuudet ja osaamisen arviointimenetelmät – sekä kurssien vastuopettajat. Kuvaamme tässä kirjoituksessa Helsingin yliopiston maantieteen maisteriohjelman opetussuunnitelman uudistamiseen ja kehittämiseen vuosina 2021–2022 tähännyttä prosessia, jota koulutusohjelma-johtaja, varajohtaja, koulutussuunnittelija ja yksi yliopisto-opettaja koordinoivat yhdessä. Kimmokkeen prosessin dokumentointiin, ja samalla tähän kirjoitukseen, antoivat professori Tuuli Toivosen suorittamat johtamisopinnot, jotka edellyttivät prosessin seuranta kirjallisesti. Toivonen toimi koulutusohjelma-johtajana ja Olli Ruth varajohtajana uudistuksen aikana. Roolit vaihtuivat kesällä 2022. Samaan aikaan siirryttiin opetussuunnitelman rakenteen suunnittelusta enemmän kurssien toteutuksen suunnitteluun.

Taustaa prosessista

Helsingin yliopistossa toteutettiin 2010-luvun puolivälissä tutkinnonuudistus, jonka tarkoituksena oli yhtenäistää tutkintorakenteiden käytäntöjä eurooppalaisten yliopistojen kanssa. Kandidaatin ja maisterin tutkinnoista haluttiin tehdä selkeästi erilliset, ja näin parantaa opiskelijoiden mahdollisuuksia siirtyä koulutusohjelmasta toiseen. Lisäksi pyrittiin vahvistamaan opintojen sidosta työelämään. Uudistus oli jatkoa yliopistojen vuoden 2005 tutkinnonuudistukselle, eli niin sanotulle Bolognan prosessille. Seuraavassa vaiheessa, vuonna 2017, Helsingin yliopistossa toteutettiin Iso pyörä -nimellä kulkenut uudistus, jossa siirryttiin uusiin, kolmivuotisiin opetussuunnitelmiin. Vanhojen pääaineiden tilalle tulivat koulutusohjelmat ja sivuaineiden tilalle valinnaiset opintokokonaisuudet. Uudistuksen ensimmäinen opetussuunnitelma-kausi oli 2017–2020 ja toinen 2020–2023.

Vuosina 2021–2022 suunnitellut opetussuunnitelmat ovat siis kolmas Iso pyörä -kausi ja pitkäjänte-

sen uudistustyön jatkumo. Uudet opetussuunnitelmat astuvat voimaan lukuvuonna 2023–2024 ja ovat käytössä lukuvuoden 2025–2026 loppuun saakka.

Maantieteen maisteriohjelmassa päätettiin toteuttaa laaja-alainen opetussuunnitelman uudistaminen. Aikaisempi rakenne oli peräisin ajalta, jolloin opiskelijat jatkoivat suoraan maantieteen kandidaatin tutkinnosta maisteriohjelmaan, eikä muista koulutusohjelmista siirtyviä opiskelijoita juuri ollut. Tuolloin opetus oli eriytynyt maisterivaiheessa kolmeen opintosuuntaan: luonnonmaantieteeseen, ihmismaantieteeseen sekä geoinformatiikkaan. Maantieteen aineopettajaksi opiskelevat seurasivat jotakin näistä opintosuunnista opettajan pedagogisten opintojen lisäksi. Opiskelijat identifioituivat opintosuuntiin melko tiukasti.

Vuosien 2023–2026 opetussuunnitelman uudistuksen tavoitteena oli yhtäältä maantieteellisen ajattelun ja maantieteilijän identiteetin vahvistaminen yhteisiä opintoja lisäämällä. Toisaalta opinnoissa haluttiin luoda mahdollisuus monipuolisuuteen ja räätälöitävyyteen oman kiinnostuksen mukaisesti.

Koulutusohjelmien johtoryhmille opetussuunnitelman laatiminen on tyypillisesti yksi suurimmista ponnistuksista niiden nelivuotisen kauden aikana. Työtä on paljon erityisesti silloin, kun opetussuunnitelmaan tehdään merkittäviä muutoksia. Helsingin yliopiston matriisiorganisaatio antaa opetuksen uudistamiseen vielä lisämausteen: opetus- ja tutkimushenkilöstö on töissä osastoilla tai muissa yksiköissä, ja he antavat opetuspanoksensa yhteen tai useampaan koulutusohjelmaan. Koulutusohjelmajohtaja ei ole esihenkilöasemassa opettajiin, vaan hän neuvottelee heidän ja osastonjohtajan kanssa opettajien osallistumisesta opetustehtäviin tietyssä koulutusohjelmassa.

Opetussuunnitelman uudistus oli yhteisponnistus

Yliopiston johtosäännön mukaan koulutusohjelman johtoryhmä on vastuussa opetussuunnitelman valmistelusta ja esittämisestä vastuutiedekunnalle. Käytännössä opetussuunnitelman uudistaminen on kuitenkin koko opettajakunnan ja koulutusohjelman yhteinen prosessi ja se hyötyy tiiviistä vuorovaikutuksesta myös opiskelijoiden kanssa. Prosessin alussa tunnistimme kuusi keskeistä toimijatahoa.

Koordinaatioryhmä: Koulutusohjelmajohtajat Tuuli Toivonen ja Olli Ruth, koulutussuunnittelija Katariina Kosonen sekä opetussuunnitelman kehittämistyöhön keskittyvä yliopisto-opettaja Heli Kainulainen muodostivat opetussuunnitelman kehittämisen koordinaatioryhmän.

Koulutusohjelman johtoryhmä: Kahdeksanhenkinen maantieteen maisteriohjelman johtoryhmä, jonka toimikausi on nelivuotinen ja jonka kokoonpano kattaa mahdollisimman laajasti maantieteen eri osa-alueet. Koulutusohjelman johtoryhmä on virallisesti vastuussa opetussuunnitelman laatimisesta ja sen rooli on merkittävä aina strategiatyöstä sen käytäntöön saattamiseen. Koulutusohjelman johtoryhmään osallistuu myös opiskelijaedustajia.

Opettajat: Kaikki maantieteen koulutusohjelmassa opettavat opettajat, mukaan lukien sisällöstä vastuullinen pysyvä henkilökunta (professorit, yliopistonlehtorit ja yliopisto-opettajat), 5 prosentin opetusvelvollisuudella opettavat tutkijat sekä kurssi-kohtaisesti erikseen palkattavat tuntiopettajat.

Opiskelijat: Kaikille maantieteen opiskelijoille tarjottiin mahdollisuus osallistua suunnitteluun. Opetussuunnitelmaan nyt tehdyt muutokset vaikuttavat jo aiemmin aloittaneisiin opiskelijoihin vain osittain, sillä opiskelijoilla on oikeus valmistua vielä seuraavan kolmiavuotisen opetussuunnitelma-kauden aikana sen opetussuunnitelman mukaan, joka oli voimassa heidän aloittaessaan opintonsa. Opiskelijoilla on kuitenkin paras käytännön asian- tunteus esimerkiksi opetuksen sisältöjen päällekkäisyyksistä tai linjakkuuden ja aikataulutuksen toimivuudesta.

Muut sidosryhmät: Vastavalmistuneita maantieteilijöitä palkkaavat työnantajat ovat ajoittain esittäneet toiveita opetuksen sisällön suhteen. Koska maantieteilijät työllistyvät yhteiskunnassa moniin tehtäviin ja useille aloille, tämän ryhmän kuuleminen toteutui prosessissa välillisesti opettajien ja jo työelämässä olevien opiskelijoiden kuulemisen kautta.

Tiedekunnan ja yliopiston opintohallinto: Opetussuunnitelman laatiminen ja sen hallinnolliset käytännöt ovat yliopiston rehtoraatin sekä tiedekunnan dekanaatin ohjaamia. Tiedekuntaneuvosto hyväksyy lopulliset opetussuunnitelmat.

Kehittämistarpeiden kartoittaminen

Prosessin aluksi kartoitimme maantieteen opetuksen ja opetussuunnitelman nykytilaa sekä uudistamistarpeita. Ensimmäiseksi koko opettajakuntaa ja opetukseen liittyviä avainhenkilöitä pyrittiin kuulemaan 1) haastatteleamalla henkilökohtaisesti kaikkia vakituksia opettajia, 2) keskustelemalla kehitystarpeista kuukausittain kokoontuvassa koulutusohjelman johtoryhmässä ja 3) kysymällä opiskelijoiden ajatuksia kehittämistarpeista heille lähetetyn kyselylomakkeen avulla. Toiseksi koulutusohjelman johtoryhmä tarkasteli keskeisiä mittareita ja tilastoja aikaisemmilta vuosilta. Tietolähteinä käytettiin

koulutusohjelman vuosibudjetin ja hakijamäärien kehitystä, opiskelijatytyväisyyttä kurssipalautteen perusteella, sisäänotto vs. valmistuneet -tilastoja, henkilöstön työtyytyväisyyskyselyä sekä tiedekunnan alumniverkoston laatimia tilastoja valmistuneiden työllistymisestä.

Alkukartoituksen perusteella oli nähtävissä, että yhteistä keskustelua koulutusohjelman tavoitteista oli ollut aikaisempien opetussuunnitelmakerrosten aikana melko vähän, sillä kolmivuotiset opetussuunnitelmat olivat säilyneet pääpiirteittäin muuttumattomina ainakin Iso pyörä -uudistuksen alusta alkaen. Opettajakunnan vähitellen vaihduttua aiempi ymmärrys opintosuunnitelman ja koulutusohjelman kokonaisuudesta oli osittain kadonnut. Haastatteluiden perusteella opetus- ja tutkimushenkilökunta toivoi lisää selkeyttä ja linjakkuutta opintosuunnitelman rakenteeseen. Toisaalta toivottiin aikaisempien opintosuuntien tarpeettomaksi ja rajoittavaksi katsotun siiloisuuden purkamista. Sekä opettajien että opiskelijoiden keskuudessa toivottiin joustavampaa opiskelua ja laajemman kuvan muodostamista maantieteestä. Huolta kannettiin myös maantieteen opiskelun houkuttelevuudesta uusien monitieteisten koulutusohjelmien perustamisen myötä, vaikka usko maantieteen asemaan yhteiskunnassa oli vahva.

Henkilöstöresursseihin liittyen tilastot osoittivat, että maantieteen oppiaineessa opetushenkilökuntaa per opiskelija oli vähemmän kuin muissa tiedekunnan koulutusohjelmissa. Monet opettajat kärsivät suuresta työkuormasta ja riittämättömyyden tunteesta ja osa koki opetusvastuiden jakaantuvan epätasaisesti. Toisaalta todettiin, että maantieteen tuntiopetuksen järjestämiseen käytettävissä oleva budjetti oli pysynyt riittävänä ja sen vajauksiin oli tiedekunnassa reagoitu melko hyvin. Varsinkin yliopistonlehtorintasoisista opettajista nähtiin olevan vajausta. Tilastot kertoivat, että opiskelijoiden hakijamäärät ovat pysyneet korkealla ja maantiede on säilyttänyt asemansa hakupainealana. Tilastot ja opiskelijoille suunnatut kyselyt kertovat myös, että Helsingin yliopiston maantieteen opiskelijat ovat opintoihinsa tyytyväisiä ja valmistuneiden osuus opiskelijoiden sisäänottoon nähden on poikkeuksellisen korkea tiedekunnassa. Tilastojen mukaan maantieteilijät myös työllistyvät hyvin koulutusta vastaavaan työhön opintojen jälkeen.

Opetussuunnitelman uudistamisprosessin vaiheet

Alun tilannekartoituksen jälkeen tunnistimme kaksi rinnakkain kulkevaa kehittämisprosessia

maantieteen koulutusohjelman kehittämiseksi. Yhtäältä tarvittiin koulutusohjelman organisoinnin ja keskinäisen viestinnän käytänteiden uudistamista ja selkeyttämistä. Uudelleenorganisoinnille oli selkeä tarve epäselvyyksien poistamiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi. Opetussuunnitelmien kehittämistyö tarjosi tähän luontevan alustan ja ajankohdan, eikä uudelleenorganisointi rajoittunutkaan pelkästään opetussuunnitelman kehittämiseen. Toisaalta tavoitteena oli nimenomaan maantieteen maisteriohjelman opetussuunnitelman uudistaminen reilun vuoden mittaisella osallistavalla uudistamisprosessilla. Nämä kaksi kehittämisprosessia limittyivät toisiinsa seuraavien neljän päävaiheen kautta.

1) Strategian luominen maantieteen koulutusohjelmille

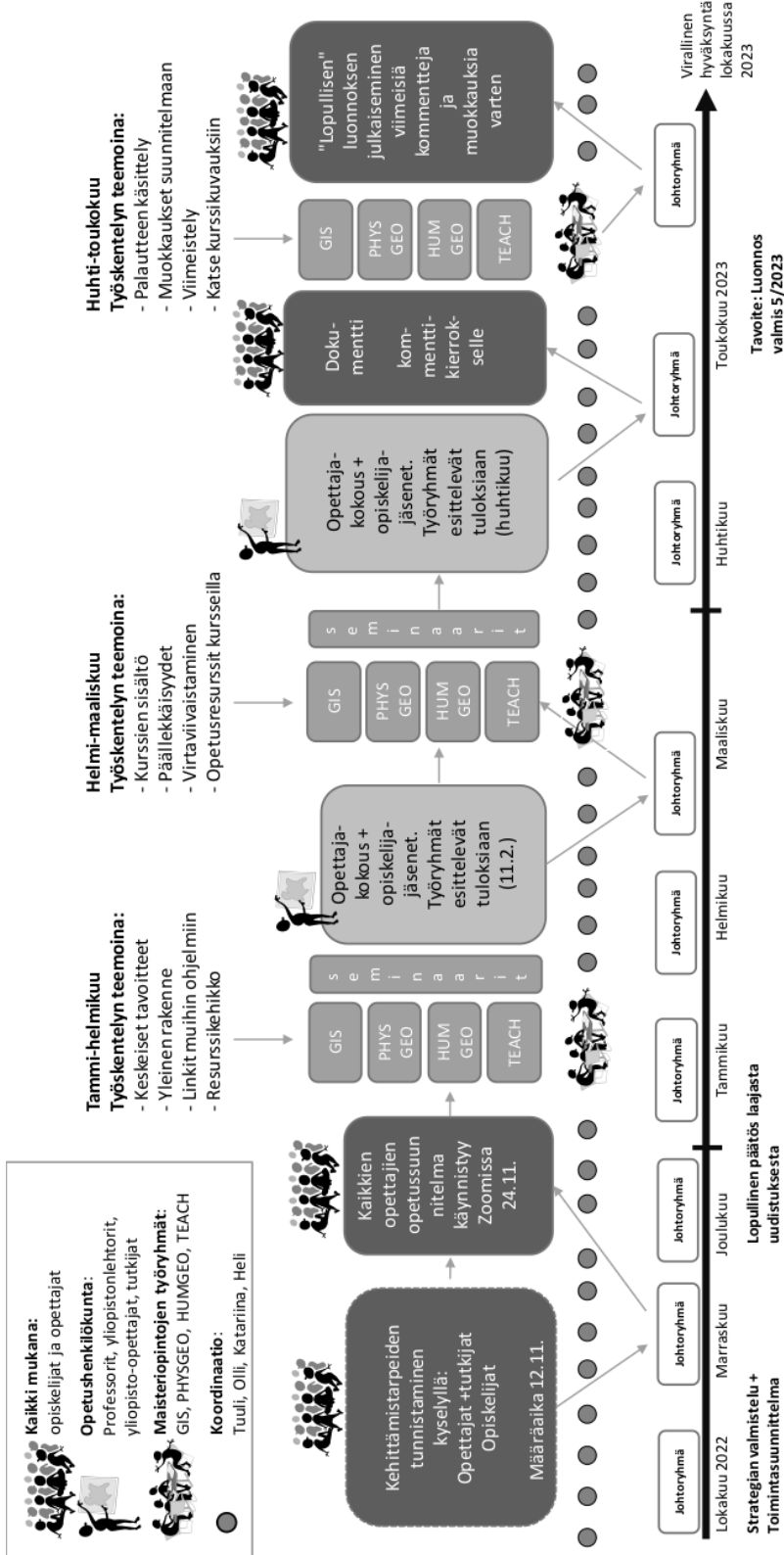
Varsinainen opetussuunnitelman 2023–2026 kehittäminen alkoi laatimalla maantieteen koulutusohjelmalle strategia. Strategia ohjaa erityisesti johtoryhmän työtä. Johtoryhmä oli päävastuussa strategian tuottamisesta, mutta valmistelussa kuultiin koko maantieteen opettaja- ja opiskelijakuntaa. Strategia seuraa yliopiston ylempien tason tavoitteita ja tunnistaa maantieteen tieteenalan ja oppiaineen arvot, mukaan lukien tukemisen tieteeseen ja tutkimukseen sekä yksilöllisyyteen, yhteisöllisyyteen ja kokeilemaan kannustamiseen.

2) Koulutusohjelman organisoinnista sopiminen opetussuunnitelman uudistamisen aikana

Opetussuunnitelman kehittämistyötä ja myöhempiä käyttöönottoa varten sovittiin eri kokoonpanoista, joilla suunnittelua parhaiten edistettäisiin. Koordinaatioryhmä teki esityksen, josta pienten muutosten jälkeen löydettiin yhteisesti seuraavat organisoinnin muodot.

Koordinaatioryhmä kokoontui viikoittain. Koulutusohjelmajohtaja, koulutussuunnittelija sekä erityisesti kehittämisohjelmien keskeinen yliopisto-opettaja vastasivat kehittämisohjelmien kokousten valmistelusta sekä prosessin hallinnosta. Koordinaatioryhmä teki aktiivisesti ehdotuksia ja varmisti prosessin etenemisen ajallaan. Esityslista tapaamisille oli jatkuvasti avoimena verkossa ja kaikki pystyivät ennakkoon kirjaamaan sinne käsitteitä vaativia asioita.

Opintosuunnille ja yhteisille kursseille luotiin omat pienemmät suunnitteluryhmänsä, jotka pitivät tapaamisia tarpeen mukaan. Vaikka vanhoista opintosuunnista pyrittiin osittain eroon, oli opetuksen kehittämistä silti mielekäs tehdä pienemmissä ryhmissä, jotka pohjautuivat vanhoihin opintosuuntiin. Ryhmät muodostettiin ih-

Kuva 1 Opetussuunnitelmatyölle laadittu aikataulu.

mismaantieteen, luonnonmaantieteen, geoinformatiikan ja opettajankoulutuksen kehittämisestä kiinnostuneista opettajista. Osa opettajista oli useammassa ryhmässä ja kullakin ryhmällä oli edustus johtoryhmässä.

Koulutusohjelman johtoryhmä jatkoi tapaamistaan normaalisti kuukausittain. Opetussuunnitelman kehittämistyön aikana koulutusohjelman johtoryhmään otettiin mukaan tarvittaessa asiantuntijajäsenenä myös kehittämistyön koordinaattorina mukana ollut yliopisto-opettaja. Asialistalle lisättiin vakiokohta ”opetussuunnitelman kehittämistyön eteneminen”, jotta johtoryhmän oli aina mahdollista ottaa kantaa prosessin etenemiseen. Johtoryhmässä oli edustettuna kunkin opintosuunnan yhteyshenkilö, joka toi opintosuuntien kuulumiset johtoryhmään.

Kaikki opettajat tapasivat yhdessä neljästi vuodessa. Näissä yhteisissä opettajakokouksissa käsiteltiin opetussuunnitelman etenemistä ja eri pienryhmät esittelivät työtään. Tällaisilla opettajakokouksilla on oppiaineessa jo pitkät perinteet. Opetussuunnitelman uudistuksen yhteydessä opettajakokouksille luotiin kuitenkin koko lukuvuoden ennakoiva aikataulu ja tapaamiset rytmitettiin opetussuunnitelman kehittämisprosessin mukaisesti.

Opiskelijoiden kanssa tavattiin suunnitellusti kerran lukukaudessa, mutta prosessin aikana huomattiin, että lisätapaamisille oli tarvetta. Kun opetussuunnitelma sai alustavan muotonsa uutena moduulipohjaisena, haluttiin tätä keskusteluttaa ja arvioida opiskelijoiden näkökulmasta. Tapaaminen tuotti uusia ajatuksia opintojen järjestämisestä huomioiden paremmin esimerkiksi vaihto-opinnot ja erilaisten elämäntilanteiden synnyttämät joustamistarpeet. Myös opettajaopiskelijoiden opintorakennetta muokattiin runsaasti opiskelijoiden antamien kommenttien perusteella.

Tiedekunnan ja yliopiston opintohallinnot ohjasivat prosessia aktiivisesti, koska kaikki yliopiston koulutusohjelmat uusivat opetussuunnitelmiaan samanaikaisesti. Tiedekunta järjesti lukuvuonna 2021–2022 tiiviisti koulutusohjelmajohtajien foorumeita, joissa opetuksesta vastaava varadekaani, opetushallinto ja koulutusohjelmajohtajat kokoontuivat. Näiden foorumien kautta varmistettiin kaksisuuntainen tiedonvaihto tiedekunnan opetushallinnon ja koulutusohjelman välillä.

Koordinaatioryhmä laati syksyllä 2021 opetussuunnitelmatyölle aikataulun (kuva 1). Aikataulusta, prosessin tavoitteista ja vaiheesta viestittiin kaikkien tapaamisten aluksi, jotta eri ryhmissä tapaava ja osittain vaihtuva osallistujajoukko pysyisi koko ajan mukana prosessin etenemisessä. Osa opettajista oli useammassa ryhmässä ja kullakin ryhmällä oli edustus johtoryhmässä.

3) Varsinainen kehittämistyö

Opetussuunnitelmaan tehtiin alkukartoituksessa tunnistettujen tarpeiden perusteella kolme suurta muutosta. Ensimmäiseksi tutkintorakenteeseen raivattiin tilaa uusille kaikille opiskelijoille pakollisille maantieteen yhteisille opinnoille, joita ei maisterivaiheessa aikaisemmin ole ollut. Tavoitteena on opiskelijoiden yhteisen ja jaetun maantieteilijäidentiteetin vahvistaminen opiskelijan taustaopinnoista riippumatta. Toiseksi tutkintorakenne muunnettiin moduulipohjaiseksi, jotta tiukoista opintosuunnista päästäisiin väljempään ja paremmin maantieteen moninaisuutta kunnioittavaan rakenteeseen. Suunnitellun rakenteen mukaan opiskelija voi rakentaa omannäköisensä tutkinnon moduuleita yhdistelemällä joko erikoistuen tai hankkien laaja-alaista osaamista. Moduulien ideana on myös jakaa opetusvastuita ja näkyvyyttä tasaisemmin, sillä kullekin professorille tuli vastuu vähintään yhdestä moduulista. Kolmas uudistus koski opettajankoulutuksen aseman tukemista. Opettajakoulutettaville rakennettiin kokonaan oma opintopolku, joka opiskelijoiden toiveiden mukaisesti kuitenkin sallii myös erikoistumista johonkin maantieteen osa-alueeseen. Aineenopettajien opintolinjat eriytettiin muista siksi, että opettajan pätevyydelle on tietyt vaatimukset aineenhallinnasta ja pedagogisesta kelpoisuudesta, joiden tulee olla opiskeltavissa myös tutkinnon minimiopintopistemäärällä.

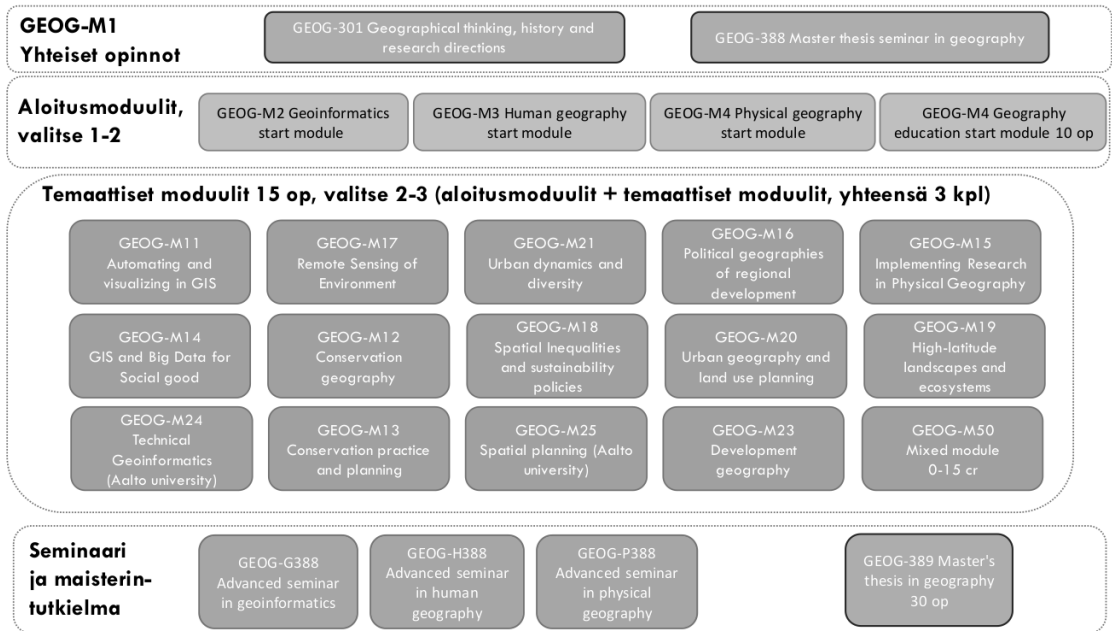
4) Viestinnän käytänteiden kehittäminen

Opetussuunnitelman uudistamisprosessin aikana maantieteen koulutusohjelmien (kandidaatti ja maisteri) sisäistä viestintää pyrittiin tehostamaan, sillä prosessin aikana käsiteltävää asiaa oli paljon. Viestinnän parantamiseen liittyviä toimenpiteitä oli useita, joista suurin osa oli pieniä muutoksia vallitseviin käytänteisiin. Johtoryhmän kokouksista ja niiden sisällöstä tiedotettiin opettajakuntaa aiempaa systemaattisemmin jakamalla asialistat ja pöytäkirjat yhdenmukaisin käytäntein. Kaikki kertynyt opetussuunnitelman uudistukseen liittyvä materiaali koottiin omalle Moodle-sivustolle, johon kaikilla maantieteen opettajilla oli pääsy. Opettajakokouksista tehtiin yhteenvedot ja sähköpostiviestit otsikoitiin systemaattisesti, jotta niitä olisi helppo hakea myöhemmin omista postitarkistoista.

Valmis opetussuunnitelma

Suunnitteluprosessin lopputulos

Opetussuunnitelman kehitystyö onnistui odotusten mukaisesti. Uusi maisteriohjelman rakenne saatiin

Kuva 2 Proessin tuloksena syntynyt uusi maantieteen maisteriohjelman rakenne keväällä 2022.

valmiiksi ajallaan keväällä 2022 (kuva 2). Tutkintorakenteen määrittelyn jälkeen kesällä 2022 seurasi vaihe, jolloin opettajat kirjoittivat moduuli- ja kurssikuvauksia. Koko suunnitteluprosessi valmistui lopullisesti syksyllä 2022, kun kurssien sisältöjä hiottiin uuteen malliin sopiviksi. Tiedekuntaneuvosto hyväksyi uuden moduulipohjaisen opetussuunnitelmanne kurssikuvauksineen marraskuussa 2022. Todellinen opitussuunnitelman toimivuuden testaaminen on edessä vuosina 2023–2026, jolloin moduulipohjaista mallia sekä uusia maantieteen yhteisiä maisterivaiheen kursseja ensi kertaa opetetaan.

Opetussuunnitelman onnistunut jalkauttaminen vaatii vielä pedagogista suunnittelua ja opettajien tapaamisia myös opitussuunnitelman hyväksymisen jälkeen. Suuri osa uusien kurssien sisältöön liittyvistä pedagogisista ratkaisuista tehtiin tiedekunnan näkökulmasta opitussuunnitelman suunnitteluprosessin jo päättyttyä. Maantieteen maisteriohjelmassa järjestettiin talvella 2022–2023 kaksi koko opettajakunnalle tarkoitettua tapaamista, joissa pohdittiin yhdessä muun muassa kurssien linjakkuutta, aikatauluttamista eri opetusperiodeihin sekä opiskeluun liittyvää työmäärää. Uuden moduulirakenteen havaittiin lisäävän tarvetta opintojen ohjauksen kehittämiseen, minkä seurauksena maisteriopintojen HOPS-ohjaus (henkilökohtainen opitussuunnitelma) suunniteltiin uudestaan eri opiskeluvaiheita paremmin tukeväksi.

Uusi opitussuunnitelma onkin valmis vasta kun se on testattu käytännössä käyttöönoton jälkeen.

Suunnitteluprosessin itsearviointi

Taulukossa 1 kuvaamme itsearviointiamme sekä prosessiin liittyviä onnistumisia ja epäonnistumisia. Rakennamme itsearviomme Bolmanin ja Dealin (2008) sekä Gallosin ja Bolmanin (2021) tunnistamia johtamisen kehikoita käyttäen. Heidän mukaansa organisaatioita ja niiden johtamista on hyödyllistä tarkastella samanaikaisesti neljän erilaisen kehikon tai näkökulman kautta: 1) organisaation rakenteen toimivuuden, 2) henkilöstöresurssien, 3) poliittisen toimintaympäristön ja 4) yhteiseen tekemiseen liittyvän symboliikan näkökulmista. Vuori (2011) on suomentanut kehikon käsitteet, soveltaessaan sitä ammattikorkeakoulujen johtamiseen Suomessa. Monipuolinen tarkastelu on hyödyksi, sillä akateemisissa prosesseissa työskentelee yhdessä tyypillisesti joukko vahvoja, itseenäisesti ja kriittisesti ajattelevia yksilöitä. Kehikko tarjoaa mahdollisuuden tarkastella sekä prosessia että lopputulosta monelta eri kantilta. Itse yhdistämme sen varsinkin SWOT-analyyseistä tuttuihin haaste/vahvuus ja uhka/mahdollisuus -tarkasteluihin. Toivomme, että tämä itsearvio yhdistettynä prosessin kuvaukseen auttaa muita OPS-prosesseja suunnittelevia toteuttamaan uudistusprosessit sujuvasti, linjakkaasti ja osallistujien ajatuksista mahdollisimman paljon ammentaen.

Taulukko 1 Opetussuunnitelman uudistusprosessin itsearviointi soveltaen johtamisen kehikoita (Bolman & Deal 2008; Gallos & Bolman 2021).

Kehikko, näkökulma	Opetussuunnitelman uudistusprosessi	Lopputulos, moduulirakenne
<p>Rakenne / organisaatio</p> <p>Metafora: kone</p> <p><i>Toimiko uudistusprosessi tai toimiiko tuleva opetussuunnitelma kuin hyvin rasvattu kone?</i></p>	<p>Vahvuudet: Uudistamisprosessi oli hallittu ja eteneminen selkeää. Vastuut saatiin jaettua selkeästi ja aikataulu ja prosessin vaiheet onnistuttiin viestimään tehokkaasti. Kokoukset ja prosessi olivat valmisteltuja ja osallistujien aika saatiin pääosin käytettyä tehokkaasti.</p> <p>Haasteet: Kiireisten ihmisten aikataulujen sovittaminen on vaikeaa, ja kaikki eivät aina päässeet paikalle. Näin ollen tapaamisissa meni aikaa kertaamiseen, eikä kaikkea aina ehditty keskustelemaan.</p>	<p>Mahdollisuudet: Onnistuessaan moduulirakenne on houkutteleva opiskelijalle ja osoittaa rakenteellaan maantieteen monialaisuuden ja mahdollisuudet.</p> <p>Uhat: On mahdollista, että moduulirakenne näyttäytyy sekavana sekä opiskelijoille että opettajille ja linjakkuuden sijaan tuotettiin epämääräisyyttä. Tätä on kuitenkin pyritty torjumaan hyvällä tiedotuksella ja opintojen ohjausta uudistamalla.</p>
<p>Henkilöstöressit</p> <p>Metafora: perhe</p> <p><i>Saatiinko koko opettajakuntaa kuultua ja kaikkien asiantunteisuus mukaan? Onnistuttiinko toteuttamaan malli, joka tunnustaa opettajakunnan vahvuudet ja jakaa vastuuta oikeudenmukaisesti?</i></p>	<p>Vahvuudet: Opettajat osallistuivat sitoutuneesti kaikkiin vaiheisiin. Tuli yhdessä tekemisen olo, mikä vahvistaa tieteenalaa entisestään ja parantaa mahdollisuuksia kehittämiseen myös jatkossa. Resursseja pystyttiin kasvattamaan, mikä helpottaa toteutusta.</p> <p>Haasteet: Välillä tapaamisissa asiaa oli liikaa ja eri osapuolten mielipiteiden ilmaisulle ei jäänyt aikaa. Ristiriitoja ei voitu välttää, kun puhuttiin perustavanlaatuisista kysymyksistä. Näistä kuitenkin päästiin eteenpäin.</p>	<p>Mahdollisuudet: Moduulirakenteessa jokaiselle on selkeä paikka, näkyvyys omalle tutkimusteemalle tai kiinnostukselle ja tasainen vastuu koko professorikunnalla.</p> <p>Uhat: Rakenne saattaa olla haavoittuva, jos moduuli nojaa vahvasti yhden opettajan panokseen tai 15 op:n moduulin sisällössä ei ole tarpeeksi vaihtoehtoisia kursseja. Henkilöstön luontainen vaihtuvuus voi muodostaa haasteita yksittäisten moduulien opetusresursseihin, varsinkin jos moduulit on suunnattu tiukasti tutkimusperusteisesti.</p>

<p>Politiikkakehys</p> <p>Metafora: viidakko</p> <p><i>Onnistuttiinko vahvistamaan maantieteen kilpailukykyä ja sisäisiä ja ulkoisia verkostoja? Tukiko prosessi tätä?</i></p>	<p>Vahvuudet:</p> <p>Organisoituminen työryhmiin salli opiaineen kehittämisen tasapuolisesti. Linkki yliopistotason prosessiin hoitui hienosti koulutussuunnittelijan kautta.</p>	<p>Mahdollisuudet:</p> <p>Koulutusohjelmaan saatiin raikkautta, minkä ansiosta sen kiinnostavuus ja kilpailukyky kasvavat. Uusi malli sallii monimuotoisuuden kukoistamisen. Tutkintoon integroitiin myös opintoja Aalto-yliopistosta, mikä lisää opiskelijoiden mahdollisuuksia ja verkostoitumista.</p> <p>Uuden moduulirakenteen myötä maantiede on entistä houkuttelevampi vaihtoehto myös muiden kandiohjelmien opiskelijoille.</p>
	<p>Haasteet:</p> <p>Sidosryhmiä yliopiston ulkopuolella olisi ollut kiinnostavaa sitouttaa prosessiin. Joukko on kuitenkin niin laaja ja monipuolinen, että laajasta kuulemisesta jouduttiin luopumaan.</p>	<p>Uhat:</p> <p>Eri moduulit saattavat kilpailla sisäisesti opiskelijoista. Kilpailu on ti-sparraajana hyvä, mutta saattaa myös heikentää maantieteen sisäistä yhtenäisyyttä. Eri tieteenalojen ja yliopiston ulkopuolisten toimijoiden kanssa toteutettavien yhteisten opintojen suunnittelu jäi vielä melko vähäiseksi.</p>
<p>Symbolinen kehys</p> <p>Metafora: teatteri / temppele</p> <p><i>Toimiko prosessi maantiedettä vahvistavasti? Onnistutaanko uudella rakenteella vahvistamaan maantieteilijä-identiteettiä?</i></p>	<p>Vahvuudet:</p> <p>Tekemisessä oli vahva maantieteen yhteiskehittämisen henki. Opettajat olivat sitoutuneita pohtimaan paitsi itselleen läheisiä asioita, myös koko kokonaisuutta. Ensi kertaa maantieteelle saatiin luotua myös strategia, jossa määriteltiin myös koulutusohjelman yhteiset arvot. Opiskelijat olivat kiinnostuneita koko prosessin ajan ja antoivat rakentavaa palautetta ajatellen koko tieteenalaa.</p>	<p>Mahdollisuudet:</p> <p>Opiskelijoiden maantieteilijäidentiteetti vahvistuu yhteisten opintojen ja monipuolisten valintamahdollisuuksien myötä. Uusi rakenne myös tukee muualta maantieteen maisteriohjelmaan siirtyneitä integroitumaan opintoihinsa. Uudet moduulikokonaisuudet näyttävät merkityksellisinä tosimaailman ongelmia ajatellen. Yhteisten opintojen suunnittelu tuo myös opettajat yhteen miettimään yhteistä kokonaisuutta, mikä vahvistaa yhteenkuuluvuutta ja kollegiaalisuutta.</p>
	<p>Heikkoudet:</p> <p>Määräaikaisilla tutkijoilla oli selvä paikka prosessissa, mutta heidän positiostaan käsin opetussuunnitelmatyöhön osallistuminen voi olla monella tapaa vaikeaa. Tämän joukon asiantuntemusta ei välttämättä saatu kuultua parhaalla mahdollisella tavalla eikä heidän kiinnostumisensa tieteenalaan vahvistunut.</p>	<p>Uhat:</p> <p>Moduulirakenne saattaa sallia opettajien keskittymisen vain omaan aiheeseensa ilman suurempaa kollegiaalisuutta. Toisaalta usein moduulien sisälle kootaan useamman opettajan kursseja, mikä lisää keskustelua opettajien välillä ja yhteenkuuluvuutta. Parhaiten toimii yhdessä tehty.</p>

KIRJALLISUUS

- Bolman L. G. & Deal T. E. (2017) *Reframing Organizations*. 6. p. Jossey-Bass, New Jersey.
- Gallos J. V. & Bolman L. G. (2021) *Reframing Academic Leadership*. 2. p. Jossey-Bass.
- Vuori, J. (2011) Ammattikorkeakoulun lähiesimies muutosta johtamassa. *Hallinnon tutkimus* 30(3)

191–206. <<https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/99367>> 5.6.2023.

TUULI TOIVONEN, HELI KAINULAINEN,
KATARIINA KOSONEN & OLLI RUTH
*Geotieteiden ja maantieteen osasto,
Helsingin yliopisto*